

Barn i missbrukarfamiljer

Hur kan daghemmet stöda deras resiliens?

Mia Saari

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	7505
Författare:	
Arbetets namn:	Barn i missbrukarfamiljer – Hur kan daghemmet stöda dem?
Handledare (Arcada):	Noora Lohi
Uppdragsgivare:	-
<p>Sammandrag: Missbruk är ett växande problem i samhället. Många barn lever med missbruk i sin vardag genom att en eller båda föräldrarna utövar missbruk av rusmedel. Syftet med detta arbete är att ta reda på vad tidigare forskning säger om den småbarnspedagogiska verksamhetens möjligheter att stöda utvecklandet av resiliens hos dessa barn. För att få reda på detta finns två forskningsfrågor: vad vet vi om resiliensen hos barn under skolålder? och hur kan den småbarnspedagogiska verksamheten stöda resiliens hos barn i missbrukarfamiljer. Resultaten i denna litteraturstudie där 6 forskningar och 1 rapport inkluderas visar att småbarnspedagogiken kan spela en stor roll i utvecklandet av resiliens hos barn i missbrukarfamiljer ifall kvalitén på verksamheten är hög och personalen emotionellt närvarande. Barn behöver en trygg, förutsägbar miljö där det finns lagom utmaningar och trygga, konsekventa vuxna för att må bra och utveckla resiliens. Resiliens är inte en egenskap som barn har eller inte har. Den utvecklas eller försämras beroende på inre och yttre faktorer. När barn har känslan av att höra till ett sammanhang, vara delaktig och känna sig älskad kan resiliensen utvecklas.</p>	
Nyckelord:	resiliens, barns resiliens, småbarnspedagogik, missbrukarfamiljer
Sidantal:	37
Språk:	svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social studies
Identification number:	7505
Author:	Mia Saari
Title:	Children in families with substance abuse problems – How can early childhood education help them?
Supervisor (Arcada):	Noora Lohi
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>Addiction is a growing issue in our society. Many children live with addiction in their daily lives through one or both parents' drug use. The purpose of this work is to show what former research say about how early childhood education can support the development of resilience in these children. To find this out there are two research questions: "What is known about resilience in children under school-age?" and "How can early childhood education support resilience in children living in families battling addiction?". Through a literary study of six research papers and one report, I can conclude that early childhood education can play a role in the development of resilience in children from families battling addiction if the quality of the education is high and the staff is emotionally present. Children need a safe and secure environment with moderated challenges as well as predictable and assuring adults in order to thrive. Resilience is not a quality which children have or do not have. Its development is affected by internal and external factors. When children feel that they belong, have an influence and are loved can resilience develop.</p>	
Keywords:	resilience, children's resilience, early childhood education, substance abuse families
Number of pages:	37
Language:	swedish
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosionomi
Tunnistenumero:	7505
Tekijä:	Mia Saari
Työn nimi:	Lapset päihdeperheissä – Kuinka varhaiskasvatus voi tukea heitä
Työn ohjaaja (Arcada):	Noora Lohi
Toimeksiantaja:	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Päihdeiden käyttö on yhteiskunnassa kasvava ongelma. Monen lapsen arkea varjostaa päihdeitä käyttävä vanhempi. Tämän työn aiheena on selvittää miten aiemmat tutkimukset näkevät varhaiskasvatuksen mahdollisuudet tukea näiden lasten resilienssiä. Tämän selvittääkseni olen tehnyt kirjallisuuskatsauksen, jota on ohjannut kaksi tutkimuskysymystä: mitä tiedämme alle kouluikäisten lasten resilienssistä sekä kuinka varhaiskasvatus voi tukea päihdeperheissä elävän lapsen resilienssin kehittymistä. Vastausten saamiseksi tein kirjallisuustutkimuksen, johon sisältyy 6 tutkimusta sekä 1 raportti. Tutkimusten perusteella tein päätelmän, että laadullisella varhaiskasvatuksella on edellytykset päihdeperheissä elävien lasten resilienssin tukemiseen. Läsnä olevat turvalliset aikuiset ja sopivasti haastava oppimisympäristö luovat pohjan resilienssin kehitykselle. Lapsen resilienssi on alati muuttuva ominaisuus jota ohjaa sisäiset ja ulkoiset tekijät. Lapsen kokemus yhteenkuuluvuudesta, osallisuudesta sekä rakastetuksi tulemisesta mahdollistavat resilienssin kehityksen.</p>	
Avainsanat:	resilienssi, lapsen resilienssi, varhaiskasvatus, päihdeperhe
Sivumäärä:	37
Kieli:	ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÅLL

1	Inledning.....	6
2	Bakgrund och val av forskningsområde	7
2.1	Definition av missbruk	8
2.2	Missbrukarfamilj	9
2.3	Livet i missbruksfamilj	9
2.5	Småbarnspedagogik	11
3	Teoretisk referensram	12
3.1	Socialpedagogik.....	12
3.2	Resiliens	15
4	Syfte och frågeställningar	16
5	Etiska aspekter.....	16
6	Metod och arbetsprocess.....	17
6.1	Litteraturstudie	17
6.3	Datainsamling	18
6.2	Innehållsanalys	19
7	Resultat.....	20
7.1.	Barns resiliens	20
7.2	Småbarnspedagogik och barns resiliens.....	21
8	Diskussion.....	23
8.1	Resultatdiskussion.....	23
8.2	Metoddiskussion	25
8.3	Förslag till framtida forskning	26
KÄLLOR.....		27
	Bilaga 1.....	32
	Bilaga 2.....	33

1 INLEDNING

Hur mår barnen i familjer med missbrukarproblem? Vad behöver de för stöd och hur kan den småbarnspedagogiska verksamheten stöda dessa barn? I tidigare forskning inom ämnet konstateras att barnen i missbrukarfamiljer ofta glöms bort. Barnen blir en del av problemet eller blir till passiva aktörer som saker bara händer till, som om barnen inte har någon slags förmåga att påverka sin situation. (Itäpuisto, 2006)

Lasinen lapsuus har kartlagt, genom intervjuer, de professionellas (lärare inom småbarnspedagogiken, barnskötare inom småbarnspedagogiken, hälsovårdare) möjligheter att i ett tidigt skede bidra med stöd åt barn i familjer med missbrukarproblematik. De intervjuade ansåg att tröskeln att föra föräldrarnas missbruk på tal är hög, ifall det inte finns tydliga bevis. Många av de intervjuade saknade information om hur de borde gå till väga i dessa fall. De saknade konkreta verktyg för att bemöta dessa barn och familjer. De professionella var medvetna om vikten av tidigt ingripande men drog ändå ut på diskussionen eftersom det var svårt att tala om endast misstankar om missbruk. Detta drar undan mattan om tänket kring tidigt ingripande. (Roine, M., 2009)

Det konstaterades dock att föräldrarna blivit mer öppna om sina problem och utmaningar. Dessa familjer ansågs dra nytta av ett multiprofessionellt samarbete. (Roine, M., 2009) Ett sådant multiprofessionellt samarbete kan småbarnspedagogiken erbjuda.

2 BAKGRUND OCH VAL AV FORSKNINGSSOMRÅDE

Inom småbarnspedagogiken stöter vi på familjer med olika missbruksrelaterade problem. Jag kommer i mitt arbete att koncentrera mig på barn under skolåldern, eftersom det är deras röster som hörs minst men, vi som jobbar inom småbarnspedagogiken har en bra chans att stöda dem. Barnen har rätt till en trygg barndom med trygga vuxna omkring sig. Missbruk i familjen kan ha långtgående följder för barnen och missbruket påverkar barnen mer än de vuxna tror.

En fjärdedel av barn och unga i Finland lider av sina föräldrars missbruk. Barn och unga upplever missbruket olika; små barn kan bli rädda för sina föräldrars förändrade beteende medan lite äldre barn och unga lider av sina föräldrars gräl och skamkänslorna som missbruket väcker. Föräldrarnas missbruk har långtgående följder för barnen som kan påverkas av barndomens hemförhållanden även i t.ex. sitt eget föräldraskap och parförhållanden. (Lasinenlapsuus.fi) Jag kommer att koncentrera mig på situationen i Finland och använder därför också främst inhemsk och nordisk forskning, eftersom den småbarnspedagogiska verksamheten i Norden är relativt unik.

Tidigare forskning inom ämnet om hur barn upplever sitt liv i missbrukarfamiljer i Finland är relativt färsk. Barnen i dessa familjer har glömts bort och man har sett på familjerna ur vuxnas, föräldrarnas synvinkel. I dessa forskningar har barn beskrivits som passiva aktörer som enbart påverkas av förhållanden eller som blivande problem som ärver missbruket. Den inhemska forskningen har dessutom fokuserat på två saker; missbrukarens problem och de problem missbrukaren orsakar åt samhället. (Itäpuisto, 2006, s.284–285) Inom de senaste 20 åren har dock barnens upplevelser samt behov till stöd och hjälp uppmärksammats i allt större grad. I detta kapitel kommer jag att ta upp forskning som beskriver barnens upplevelser och ”överlevnadsstrategier”.

2.1 Definition av missbruk

Missbruk kan definieras som överdriven konsumtion av t.ex. alkohol, narkotika eller andra rusmedel men också mat. Missbruket kan leda till beroende om det fortsätter länge eller om ämnet som missbrukas är beroendeframkallande. (Nationalencyklopedin) Det anses att beroende har mer med en kroppslig tillvänjning att göra och är en mer allvarlig diagnos än missbruk. Med detta menas att missbruk kan variera i intensitet och frekvens men beroende är inget som varierar. (Johansson & Wirbing 1999 s.68) Så länge missbruket inte övergått till beroende, en ökad tolerans, är användningen av rusmedel inte nödvändigtvis alldaglig eller tvångsmässig. Missbruk orsakar inte heller abstinensbesvär, vilket kännetecknar beroende. (Terveyskirjasto.fi, 2019)

Enligt Matti Huttunen (terveyskirjasto.fi, 2019) kännetecknas missbruk av rusmedel av upprepad förbrukning trots att den orsakar psykiska, fysiska och sociala men. På grund av missbruket och ruset kan personen skada sig, klarar inte av sitt arbete, försummar sitt föräldraskap, hamnar i gräl med familjemedlemmar och begår olika missbruksrelaterade brott (till exempel rattfylleri). En stor del av missbrukare blir så småningom beroende av rusmedlet. En del människor kan dock missbruka rusmedel i flera år utan att utveckla ett beroende. Beroende är aldrig viljestyrt utan räknas som en allvarlig sjukdom och kräver oftast utomstående vård för att botas. (Terveyskirjasto.fi, 2019)

Med ordet missbruk menar jag en överdriven konsumtion av rusmedel i detta arbete. Det vanligaste rusmedlet som används i de forskningar jag läst är alkohol.

2.2 Missbrukarfamilj

Familjen har en central roll i barndomen. Anknytningen till föräldrarna skapar grunden för barnets emotionella och kognitiva utveckling. I en familj där föräldrar har missbruksproblem kan föräldrarna vara psykiskt frånvarande och därmed inte se barnens behov. (Kaivosoja, 2010, s.14)

En missbrukarfamilj kan definieras som en familj där en eller flera av familjemedlemmarna har problem med användandet av rusmedel så att det psykiskt eller fysiskt skadar hen själv eller familjemedlemmarna. Itäpuisto (2003) däremot anser att begreppet missbrukarfamilj är svårt att definiera eftersom alla familjer (som begreppet syftar till) är olika och har olika problematik. Det som kan anses som en gemensam nämnare är dock att alla barn i dessa familjer upplever missbruket som ett problem. Det är dock viktigt att komma ihåg att en missbrukarfamilj också kan vara fungerande. (Itäpuisto 2003 s.41)

2.3 Livet i missbruksfamilj

Orvasniemi och Kurvinen (2017 s.128) beskriver i sin artikel hur vuxna som vuxit upp i familjer med missbruksproblematik upplevde sin barndom. Skam, rädsla, våld eller hot av våld beskriver vardagen för dessa barn. Missbruket var en hemlighet som inte diskuterades. Detta var inte alltid uttalat utan skammen över den missbrukande föräldern hindrade barnen från att berätta om sina hemförhållanden. Barnen kände på sig hur samhället föraktade missbrukaren och hela familjen. Speciellt stark var skamkänslan hos barn som vuxit upp på små orter där alla kände alla och det inte fanns någon chans till anonymitet. Detta ledde till att familjen isolerade sig eller blev utstötta. Även Velleman och Templeton (2007) skriver om hur familjens sociala liv lider av missbruket. Barnen isolerar sig och bjuder inte hem kompisar på grund av skammen över föräldrarnas missbruk. Eftersom livet är oförutsägbart och det kan vara svårt att lita på någon kan barnen också ha svårt att knyta vänskapsband. (Velleman & Templeton, 2007)

Enligt Templeton och Velleman (2007) leder missbruk i familjen till osäkerhet. När en eller båda föräldrarna missbrukar (droger eller alkohol) blir hens beteende mer oförutsägbart. Detta leder till resten av familjen lever i osäkerhet. Sköter den missbrukande det som kommit överens om? Kommer hen hem och ifall så, i vilket skick? Rutiner som skapar trygghet i vardagen försvagas och försvinner. Barnen måste lära sig att anpassa sig till en ständigt växlande vardag. Detta kan i bästa fall leda till att barnen blir flexibla och påhittiga. (Orjasniemi, Kurvinen 2017) Missbruk ökar också våldsamt och aggressivt beteende som stärker osäkerheten och oförutsägbarheten i familjen. Barnen i dessa familjer upplever sina missbrukande föräldrar som försummande och barnen tar ofta över vuxnas roller och uppgifter. I dessa familjer lever barnen i en ständig tillvaro av rädsla. (Velleman & Templeton, 2007)

Missbruk leder ofta till ekonomiska svårigheter då missbruket har den största rollen i de vuxnas liv. En missbrukande förälder kan också mista sitt jobb och t.o.m. begå olagligheter t.ex. droghandel. (Velleman & Templeton, 2007) De ekonomiska svårigheterna som familjen stöter på väcker känslor av skam hos barnen. Barnen skäms över sin fattigdom som blir synlig i och med att barnet kan sakna viktiga saker, till exempel hela, lagom stora kläder. (Orjasniemi, Kurvinen 2017)

Även om den missbrukande föräldern äventyrar sitt barns hälsa och välmående är missbrukets följder för barnet inte entydiga. Barn kan klara sig ur svåra situationer utan större problem. Med hjälp av rätta stödåtgärder kan man påverka barnets liv positivt. (Holmila, Bardy & Kouvonen, 2008). Om familjen för övrigt fungerar bra och om den missbrukande föräldern i nyktert tillstånd klarar av att vara närvarande och lyhörd kan detta fungera som en sköld mot de skador som missbruket kan orsaka åt barnet. (Orjasniemi, Kurvinen, 2017) Trygga vuxna i närmiljön spelar en stor roll i barnets välmående. Dessa vuxna kan vara mor- eller farföräldrar, lärare eller tränare. Velleman och Tepleton (2007) har kunnat dra raka paralleller med omhändertagandet av barn och avsaknaden av trygga vuxna. Även Itäpuisto (2005) har i sin avhandling konstaterat att enligt STAKES är föräldrarnas missbruk den största orsaken till omhändertagande av barn i Finland. Missbruket ökar och detta syns i barnskyddets klientantal. (Itäpuisto, M. 2005)

För att stöda barnet i dessa utmanande livssituationer är det viktigt att motarbeta riskfaktorerna och involvera hela familjen i processen. Det kan vara svårt att få slut på missbruket, därför är det viktigt att koncentrera sig på att få familjen att fungera så väl som möjligt genom att kartlägga problemen (våld, konflikter, separation, försummande). (Velleman & Templeton, 2007)

2.5 Småbarnspedagogik

Värdegrunden i den småbarnspedagogiska verksamheten grundar sig på FN:s barnkonvention, lagen om småbarnspedagogik och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den småbarnspedagogiska verksamheten i Finland bygger på att främja ett helhetsmässigt välbefinnande, uppväxt, utveckling och hälsa. Barnen har alltså rätt att må bra, få omsorg och vara trygga. (oph.fi, 2018) Föräldrarna eller vårdnadshavarna har huvudansvaret för barnets välmående. Samhället skall stöda föräldrarna i denna uppgift och vid behov skydda barnen från fysisk, psykisk och sexuell misshandel ifall föräldern eller vårdnadshavaren inte kan det. (unicef.fi, 2019) Enligt barnskyddslagen har alla som arbetar med barn en skyldighet att anmäla misstanke om äventyrande av barnens hälsa. (Barnskyddslag 417/2007)

I lagen för småbarnspedagogik definieras verksamhetsformerna inom småbarnspedagogik som; daghemsverksamhet, familjedagvård och öppen småbarnspedagogiks verksamhet till exempel lekparksverksamhet. Lagen beskriver småbarnspedagogiken som en verksamhet som baserar sig på fostran, undervisning och omsorg av barn, där tyngdpunkten ligger på pedagogiken. (Lagen om småbarnspedagogik 540/2018) I detta arbete menar jag verksamheten på daghemmet ordet småbarnspedagogik.

Verksamheten på daghemmen består av en helhet som omfattar vård, pedagogik och inlärning (educare). Verksamheten skall vara planerad så att den stöder växelverkan, delaktighet och samarbete med både barnen och familjerna. Leken, både den fria och ledda, har en central roll i dagens småbarnspedagogik likaså barnens och familjernas delaktighet.

Enligt Grunderna för planen för småbarnspedagogik skall verksamheten stöda barnets utveckling, erbjuda trygga och varma människorelationer och en trygg lärmiljö. (oph.fi, 2018) Enligt lagen för småbarnspedagogik har barnen rätt till en småbarnspedagogisk verksamhet av hög kvalitet (Lagen om småbarnspedagogik 540/2018). Småbarnspedagogiken har en viktig uppgift i att fungera som förebyggande verksamhet och erbjuda tidigt stöd för barn i risk. En trygg, förutsägbar verksamhet som erbjuder upplevelser av att lyckas, höra till gruppen och glädje gör en god grund för barnets utveckling. (Santalahti, P., Petrelius, P., Lindberg, P., 2015)

Nästan alla barn kommer i kontakt med småbarnspedagogisk verksamhet innan skolåldern. Enligt statistik deltog 61,1% av 1–6 åringar i kommunal småbarnspedagogik på daghem år 2018. (THL/sotkanet, 2018) En större andel av barnen deltar i förskoleundervisning dels för att den är avgiftsfri men huvudsakligen för att den ingår i läroplikten. Enligt Nationella centret för utbildningsutvärdering har även den avgiftsfria verksamheten för femåringar har ökat på användningsprocenten av småbarnspedagogisk verksamhet (Siippanen, A., et.al, 2019).

3 TEORETISK REFERENSRAM

Jag kommer i detta arbete att utgå från ett socialpedagogiskt perspektiv eftersom det genomsyrar den småbarnspedagogiska verksamhetens styrdokument ”*Grunderna för planen för småbarnspedagogik*” där barnets och familjernas delaktighet lyfts fram som en central del av verksamheten. Centralt i Grunderna för planen för småbarnspedagogik är också utvecklandet av barnens sociala kompetens, vilket också lyfts fram inom socialpedagogiken. Det socialpedagogiska tänket stöder min frågeställning för detta arbete som handlar om stödandet av resiliens hos barn i missbrukarfamiljer.

3.1 Socialpedagogik

Socialpedagogik utforskar människan som ett socialt fenomen där hen utvecklas till en del av samhället. Målet med den socialpedagogiska verksamheten går ut på att stöda

denna utveckling speciellt hos de individer som riskerar utslagning ur samhället på grund av till exempel missbruk, dåliga familjeförhållanden, handikapp eller arbetslöshet. (Sosiaalipedagogiikka.fi). Socialpedagogiken strävar alltså dels till att integrera utslagna individer, så att alla hittar sin plats i samhället och dels till att förebygga utslagning. (Madsen, 2001, s.14)

Socialpedagogiken nämns första gången i vetenskapligt sammanhang på 1840-talet i Tyskland. Den anses ha utvecklats för att förebygga och lindra de sociala problem som industrialismen och moderniseringen av samhället förde med sig. Den nya synen på att människans ställning (i samhället) inte alltid var given av gudarna, utan ett fenomen orsakat av individen och samhället, möjliggjorde ett systematiskt förebyggande av situationen. Detta ledde till födseln av en pedagogik som stödde de svagaste i samhället. (Hämäläinen & Kurki 1997, s.13–14)

Socialpedagogik i vardagen omfattar hjälp till självhjälp; klienternas strävan till en bättre vardag och kontroll över förhållanden stöds. Klienten ses som en aktiv individ som har möjlighet att påverka sin situation. För att kunna göra detta är det viktigt att förstå den vardag klienten lever, därför sker arbetet i den miljö klienten lever i. (Kurki, 2001, s.117) Förutsättningen för detta är en öppen kommunikation mellan klienten och den professionella, den professionella måste kunna se och förstå klientens situation som den är. (Hämäläinen & Kurki, 1997, s.129) Målet med den socialpedagogiska verksamheten är att varje människa skulle ha möjlighet att leva sin vardag i enlighet med de mänskliga rättigheterna. (Kurki, 2001, s.115)

Inom småbarnspedagogiken fungerar socialpedagogik i bakgrunden, delvis som en stödjande metod för barn och familjer i risk för utslagning men också som hjälpmedel för att stärka en positiv attityd till lärande och delaktighet. Enligt det socialpedagogiska synsättet är förhållandet mellan individ och samhälle centralt, en människa kan växa till den individ hen är enbart med hjälp av andra individer. Därför är det viktigt att förstå vikten av individens delaktighet. I en tillåtande miljö kan barnet blomstra och bli sitt unika och självständiga jag. (Kurki, 2001, s.130–134)

Socialpedagogik är ett helhetstäckande tankesätt som inte egentligen har specifika tekniker att använda utan allt som stöder barnets delaktighet, egna val, socialt samspel och människovärde kan anses vara socialpedagogik. Samarbetet med föräldrarna skall följa samma principer, socialpedagogik baserar sig därmed på dialog där parterna är jämställda. (Kurki, 2001, s. 133) Tanken med detta är enligt Madsen (2001, s.42) att det socialpedagogiska arbetssättet hjälper familjen att själv lösa sina problem.

Enligt Madsen (2006, s.135-141) bygger det socialpedagogiska perspektivet på tre centrala begrepp: *exklusion*, *integration* och *inklusion*. Med exklusion menas socialt utanförskap, segregation eller utslagning. En individ kan bli utslagen genom att bli utstött av de andra i en social gemenskap eller genom att aldrig släppas med i gemenskapen. (Madsen, 2006, s.172)

Motsatsen till exklusion är inklusion. När en individ är inkluderad är hen accepterad av andra även om hen är avvikande. Madsen beskriver det som rymlighet i samhället. I gemenskapen finns utrymme för alla trots olikheter. Inklusion är en förebyggande form av socialpedagogiskt arbete som utgår från att samhället anpassar sig till individens särbehov, inom småbarnspedagogiken kan man tala om att verksamheten planeras så att den möter barnens individuella behov. (Madsen, 2006, s.171-172) Integration kan ses som den process där en avvikande individ anpassar sig till de varande normerna i en social gemenskap. Integreringen kan anses färdig då en individ skapat sammanhang mellan sig och andra individer eller grupper. Begreppet inklusion har i dagens läge nästan helt ersatt begreppet integration. (Madsen, 2006, s. 135-141)

Inklusion har enligt Molin en koppling till begreppet delaktighet. Delaktighet kan även ses som en del av integreringen men också som en process att göra samhället tillgängligt och att ha möjlighet till egen aktivitet att påverka beslut. Delaktighet har i grund och botten med deltagande att göra, att delta i en aktivitet ensam eller tillsammans med andra eller att tillhöra ett sammanhang till exempel en daghemsgrupp. Problemet med denna definition är dock att man kan höra till ett sammanhang eller delta i en aktivitet utan att känna att man är delaktig. (Molin, 2018)

3.2 Resiliens

Ordet resiliens härleds från engelskans *resilience*. Med resiliens menas personens flexibilitet och återhämtningsförmåga eller anpassningsförmåga i motgångar. (Suomen mielenterveys Ry, UEF.fi). Resiliens kan också definieras som individens förmåga att upprätthålla psykisk hälsa i svåra eller till och med traumatiska livssituationer. (Herrman et.al. 2011 s. 259)

Resiliens anses vara starkt förknippat med individens problemlösningsförmåga. De personer som har ett mer analytiskt förhållandesätt till svåra situationer och koncentrerar sig på faktabaserad problemlösning har en bättre förmåga till resiliens än de som låter känslorna ta överhand över situationen. (uef.fi)

Resiliens är dock inte en egenskap som individen har eller inte har utan den kan utvecklas. Det sociala stödet i närmiljön har en viktig del i uppbyggandet av resiliens likaså balansen mellan motgångar och framgångar.

Resiliens byggs upp med hjälp av individens, familjens och samhällets beskyddande faktorer. På individnivå kan resiliens ses som förmåga till självreflektion, självförtroende, problemlösning och självständighet. Barnets förmåga att möta svåra förhållanden kan delvis förknippas med medfödda egenskaper men också med egenskaper som bildats i växelverkan med andra. (Kaivosoja, 2010, s. 31, Herrman et.al. 2011 s. 260)

Familjens goda förmåga till växelverkan, tydlig struktur på familjeliv och en trygg anknytning till föräldrar hjälper barnet att möta svåra situationer. Resiliens utvecklas när barnet får positiv uppmärksamhet, närhet, värme och tid av åtminstone en förälder. Även syskon eller far- och morföräldrar kan skapa den trygga miljö som hjälper att utveckla resiliens ifall föräldrarna inte kan det. (Kaivosoja, 2010, s. 31)

Rådgivning, daghem och skola är samhällets stödåtgärder som påverkar, stöder och följer upp barnets utveckling. Dessa kan också stöda resiliens med att bjuda på trygga och konsekventa vuxna. (Kaivosoja, 2010, s. 31)

4 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Arbetets syfte är att synliggöra hur forskningen beskriver att den småbarnspedagogiska verksamheten kan bygga upp och utveckla resiliens hos barn som lever i familjer där missbruk förekommer. Frågeställningarna för att uppnå syftet är:

- Vad vet vi om resiliensen hos barn under skolålder?
- På vilket sätt kan den småbarnspedagogiska verksamheten stöda resiliensen hos barn i missbrukarfamiljer?

5 ETISKA ASPEKTER

Jag har valt att göra en litteraturstudie på grund av känsligheten inom ämnet och måste därför vara extra noga med källhänvisningar för att inte bryta mot upphovsrätten eller på annat sätt göra mig skyldig till plagiering eller stöld. Dessutom måste de insamlade fakta presenteras korrekt och det är viktigt att inte komma med egna tolkningar i presentationen av fakta eller fabricera helt påhittade resultat. (tenk.fi, 2012) Det är också viktigt att komma ihåg att inte lämna bort något för att få forskningen att passa bättre in på de egna frågeställningarna, utan även presentera resultat som inte stöder dem (Jacobsen, 2012, s. 37, Forsberg & Wengström, 2015, s.59)

I arbetet följdes policyer för god vetenskaplig praxis som Forskningsetiska delegationen utfärdat och som Arcada förbundit sig att följa. I detta arbete har speciell hänsyn angående etiskt hållbara dataanskaffnings-, undersöknings- och bedömningsmetoder tagits. Detta betyder att jag skall vara ärlig, omsorgsfull och noggrann i min presentation undersökningen och ta hänsyn till andra forskares studier genom att hänvisa korrekt till dem. (tenk.fi, 2012)

6 METOD OCH ARBETSPROCESS

Eftersom jag valt ett känsligt tema och dessutom vill få reda på vad som redan gjorts inom ämnet och hurdan kunskap inom ämnet det finns, passar det bäst med en litteraturstudie. En litteraturstudie definieras av Jacobsen (2012, s.60) som en studie som baserar sig på kunskap som andra samlat in och publicerat i artiklar, böcker eller rapporter. Forsberg och Wengström (2015) menar att en litteraturstudie dels beskriver kunskapssituationen inom ett visst ämne men en litteraturstudie kan också göras för att lägga grund på vidare empiriska undersökningar. En litteraturstudie utfördes där sökprocessen dokumenterades och resultaten värderades och analyserades. Risken med en sådan allmän litteraturstudie är att om kvalitetsgranskning av de valda artiklarna saknas kan resultaten bli felaktiga. (Forsberg & Wengström, 2015, s.26)

6.1 Litteraturstudie

Utgångspunkten för litteratursökningen är arbetets syfte och frågeställning. Ju tydligare mitt syfte är desto effektivare blir litteratursökningen. Meningen med syftet är att tydliggöra målet för litteraturstudien. Frågeställningarna skall vidare klargöra exakt vad det är som undersöks. (Forsberg & Wengström, 2015, s.61)

Med hjälp av syfte och frågeställningar kan problemområden formuleras och sökorden för litteratursökningen formuleras. Sökprocessen kan göras manuellt eller med hjälp av databaser. Den manuella sökningen sker genom att gå igenom referenslistor på intressanta artiklar och tidskrifter som berör ämnet. När sökningen sker via databaser är det viktigt att formulera rätt frågor och sökord samt bestämma sig för hur gamla artiklarna får vara. (Forsberg & Wengström, 2015, s. 64, 68) Sökningen skall genomföras systematiskt i flera databaser och det kan vara en bra idé att genomföra en testsökning för att veta om frågeställningen är tillräckligt tydlig, vilken terminologi förekommer i relevanta artiklar och hurdana sökmängder kan förväntas. (sbu.se, Forsberg & Wengström, 2015, s.28) När sökningen är genomförd skall alla valda artiklar granskas kritiskt, sammanställas och analyseras. (libguides.lub.lu.se) För att få med det relevantaste materialet i mitt arbete har jag valt att använda följande inklusionskriterier:

- Artiklar publicerade 2009-2020

- Artiklar som är skrivna på svenska, finska eller engelska
- Artiklar i fulltext
- Artiklarna skall vara granskade av utomstående det vill säga peer reviewed

Dokumentering av sökprocessen är viktig eftersom den skall kunna upprepas. I dokumentationen skall databasens namn samt datum för sökningen komma fram. Sökorden, eventuella begränsningar och kombinationen av sökorden skall också nämnas. (sbu.se)

6.3 Datainsamling

Insamlingen skedde elektroniskt med sökord relaterade till syftet. Databaserna som använts i sökprocessen är Academic search complete (EBSCO) och Google Scholar. Datainsamlingen påbörjades i slutet av år 2019 och slutfördes i början av år 2021, därför är över tio år gamla artiklar med i arbetet. En testsökning med orden resiliens AND småbarnspedagogik, resilienssi AND varhaiskasvatus, early childhood education AND resilience i både google scholar och EBSCO genomfördes. Sökorden visade sig vara för snäva och resultaten blev magra.

I den egentliga sökprocessen användes sökord som dagvård, småbarnspedagogik, delaktighet, varhaiskasvatus, päivähöito, educare och dessas olika kombinationer samt synonymer utan nämnvärda resultat. Däremot hittades rapporten *Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikat – vanhemmat, lapset ja alkoholi* med hjälp av sökorden lapsi AND päihteet

Engelska sökord som early childhood education, preeschool, kindergarten, early years, daycare AND resilience, resiliency, resilient användes i databasen EBSCO. Med hjälp av dessa sökord hittades fyra artiklar: ”*The role of pre-school quality in promoting resilience in the cognitive development of young children*”, ”*Supporting children’s resilience: Early childhood educator understandings*”, ”*Resilience in childhood psychopathology: The changing paradigm.*” och ”*Understanding and Promoting Resilience in the Context of Adverse Childhood Experiences*”.

Vid hela sökprocessen användes opinnäytetyö och examensarbete som exklusionskriterier och tidsperspektivet var 2009–2020. På biblioteket hittades boken *Resilienssi Muutosien kohtaamisen taito*, som var till stor hjälp i definierandet av barns resiliens. Sökorden och databaserna finns presenterade i bilaga 1.

För att bedöma tillförlitligheten på de valda artiklarna genomfördes en kvalitetsgranskning. För att kunna inkludera en forskning i studien skall forskningens syfte och resultat tydligt komma fram. Kvalitetsgranskningen skedde enligt Forsberg och Wengströms (2015) modell där undersökningens syfte, frågeställningar, design, urval, mätinstrument, analys och tolkning bedömdes. Enligt modellen skall frågeställningarna vara tydliga och bli besvarade. Det är viktigt att kriterierna för valet av undersökningsgrupp eller artiklar är beskrivna och att inklusions- och exklusionskriterierna är tydliga.

6.2 Innehållsanalys

Kvalitativ innehållsanalys kan ses som en tolkning av texter. Innehållsanalysens syfte är att det insamlade data förenklas och görs lättare att förstå. Likheterna i materialet blir lätt överskådliga genom att markera dem, detta kallas kodning. När koderna har samlats ihop till teman kan de ordnas i grupper, kategorier, för att göra helheten lättare att överskåda. Kategoriseringen av artiklar kan hjälpa att se likheter och olikheter i de insamlade data. Studiens syfte skall styra vilken eller vilka av kategorierna som används eller så kan man utgå från att beskriva ett eller flera fenomen som ofta upprepas i materialet och utgå från det. (Jacobsen, 2012, s. 146, Forsberg, Wengström, 2015, s.152, Lundman, Hällgren Granheim, 2012, s. 159-161).

Analysen gjordes genom att läsa igenom det valda materialet flera gånger och det delades sedan upp det enligt olika teman efter likheter i materialet. Materialet har delats upp under två rubriker i kaptiel 8 där den ena kategorin handlar om barns resiliens och den andra om småbarnspedagogikens eventuella inverkan på barns resiliens.

7 RESULTAT

I detta kapitel sammanställs den forskning som presenterats och analyseras i bilaga 2 på sidan 33 och som besvarar frågeställningen inom den teoretiska referensram som det skrivits om i kapitel 3.

7.1. Barns resiliens

Barns resiliens byggs upp med hjälp av både individuella egenskaper och sociala band. Även barnets fysiska omgivning påverkar resiliensen. Barnets temperament spelar en stor roll i utvecklandet av resiliens. Ett positivt förhållandesätt och tänke har en positiv inverkan på utvecklandet av resiliens. (Naresh, Shreyance, 2019) Även ett gott självförtroende, goda kunskaper i självreglering och tron på och viljan att klara sig i sin närmiljö skyddar barnet mot psykiska skador. Anknytningen med föräldrarna eller någon annan trygg vuxen är också viktig, att ha en konsekvent och närvarande vuxen skyddar barnets psykiska hälsa. När barnet är i växelverkan med sin omgivning bekräftas barnets styrkor genom den respons barnet får. En trygg miljö stärker självkänslan och sociala färdigheter. En otrygg miljö däremot kan försvaga dessa färdigheter. Resiliens är en egenskap som konstant förändras under individens livstid i förhållande till miljön respons. (Joutsenniemi, Lipponen, 2015)

Enligt Poijula kan resiliens sägas ha tre källor: 1) en känsla att vara älskad, 2) en inre styrka 3) goda sociala kunskaper. Barnet känner sig älskad när hen är omringad av människor som hen kan lita på i gott och ont. Det är viktigt att vuxna sätter gränser för barnet och lär hen hur fungera bland andra genom att själv visa exempel. De vuxnas uppgift är också att lära barnet att bli självständiga, att försöka själv och hjälpa barnet när hen behöver hjälp. När barnet känner sig uppskattad och älskad kan hen uppskatta sig själv och andra och kan ta ansvar över sitt agerande. (Poijula, 2018)

Stress kan påverka barns resiliens både negativt och positivt i en U formad modell, där för lite eller för mycket stress kan orsaka dysfunktion i stresshantering senare i livet. (Naresh, Shreyance, 2019) Poijula konstaterar i sin bok att små motgångar i barndomen

kan leda till en bättre funktionsförmåga, en bättre stresshanteringsförmåga och en positivare attityd till livet än inga motgångar eller för stora motgångar. Dessa motgångar beskrivs som ”stressvacciner” som bygger på barnets förmåga till stresshantering. En passlig mängd av motgångar kan alltså sägas bygga på resiliens. (Poijula, 2018) Missbruket i familjen påverkar barnens känsla av trygghet. Förälderns missbruk kan orsaka brister i uppväxtmiljön. En otrygg hemmiljö där föräldrarna inte klarar av att ta hand om barnet och svara på hans behov kan orsaka ett tillstånd av stress som i sin tur kan leda till psykiska symptom, beteendestörningar och somatiska sjukdomar. Barn i missbrukarfamiljer placeras också utanför familjen oftare än barn i andra familjer. (Raitasalo, Holmila, Jääskeläinen, 2016)

Stresshanteringen är viktig för inläring och en dålig stresshantering kan orsaka beteendestörningar. Vuxna spelar en viktig roll i att lära barn att uthärda obekväma situationer genom att visa exempel och genom att finnas tillgängliga för barnet. (Archdal, Kilderry, 2016).

För att utveckla resiliens är det viktigt för barnet att känna ett kulturellt sammanhang mellan sig själv och omvärlden. Känslan att kunna vara stolt över sitt ursprung och att höra till och vara delaktig en grupp kan också vara en skyddande faktor i utvecklandet av resiliens. (Naresh, Shreyance, 2019)

Resiliens kan ses som en anpassningsprocess som byggs upp av positiva erfarenheter och en positiv självbild. Däremot påverkas den negativt av belastande sociala band och en otrygg omgivning. (Joutsenniemi, Lipponen, 2015)

7.2 Småbarnspedagogik och barns resiliens

Den småbarnspedagogiska verksamheten kan fungera som en skyddande faktor för barn som lever i svåra förhållanden. Hall et.al. (2009) har kommit fram till att; en småbarnspedagogisk verksamhet av hög kvalitet kan skydda barnens kognitiva utveckling och förstärka resiliens mot riskfaktorer. Med kvalitet menades att personalen har ändamålsenlig utbildning och att personalen är i växelverkan med barnen samt att barnen har fått knyta sig an till personalen. (Hall et.al. 2009)

Pedagoger inom småbarnspedagogiken spelar stor roll i att stödja barn i utmanande situationer. Barnens resiliens byggs upp genom att bemöta dem sensitivt och låta dem vara delaktiga. För att kunna möta barn sensitivt måste pedagogen vara emotionellt närvarande och känna igen barnets känslotillstånd och bekräfta känslorna och hjälpa barnet igenom dem. På detta sätt lär sig barnet känna igen sina känslor och får verktyg att komma över dem. (Sciaraffa, Zeanah, Zeanah, 2018)

Trygga och konsekventa vuxna är intresserade av barnet får barnet att känna sig viktig och omtyckt. Speciellt viktiga är dessa trygga pedagoger för de barn som upplever mycket stress. En trygg miljö med rutiner hjälper barnet att förutse vad som kommer att hända till följande. När vardagen alltid ser lika ut behöver barnet inte använda sin energi till att oroa sig för följande steg och då blir också övergångssituationerna lättare. (Sciaraffa, Zeanah, Zeanah, 2018)

Barn i utsatta situationer kan reagera på olika sätt men anses ha större belägenhet att ha svårigheter med koncentration, fokusering, uppmärksamhet och självreglering. (Det är dock viktigt att komma ihåg att dessa utmaningar kan orsakas av andra skäl.) Pedagoger som är empatiska, förutsägbara, emotionellt tillgängliga och tror på och bekräftar barnet kan påverka positivt barnets resiliens. (Sciaraffa, Zeanah, Zeanah, 2018)

Vuxna inom småbarnspedagogiken förstår i det stora hela vikten av resiliens men de har svårt att sätta fingret på vilka exakta åtgärder stöder utvecklingen av resiliens. För att småbarnspedagogiken skall stöda utvecklingen av resiliens skall barn vara delaktiga i gruppen, höra till gemenskapen och vara i en god växelverkan med de vuxna. En helhets-täckande pedagogik som tar barnets bästa i beaktan stöder barnets psykiska hälsa. (Archdal, Kilderry, 2016)

8 DISKUSSION

I detta kapitel kommer jag att diskutera och sammanfatta de resultat jag kommit fram till i detta arbete i förhållande till min teoretiska referensram och bakgrund. Jag kommer också att kritiskt granska mitt val av forskningsmetod och tillvägagångssätt.

8.1 Resultatdiskussion

I mitt arbete ville jag ta reda på vad vi vet om barns resiliens och hur barns resiliens kan stödas i småbarnspedagogiken speciellt då barnen lever i missbrukarfamiljer. Det visade sig vara en knepig uppgift då barns resiliens i specifikt missbrukarfamiljer inte är ett så forskat fenomen. I de artiklar jag läst om barns resiliens talades om missbruk i familjen som ett socialt problem bland andra, så som psykisk ohälsa och fattigdom.

Resiliens är en egenskap som hjälper barnet att hitta en inre balans i svåra situationer.

Barns resiliens i sig är ett forskat fenomen och de artiklar jag valt med i studien var ense om att resiliens påverkas av både inre och yttre faktorer. (Naresh, Shreyance, 2019, Joutsenniemi, Lipponen, 2015, Poijula, 2018) Resiliens är inte en egenskap som individen antingen har eller inte har utan den kan ständigt utvecklas eller försvagas. Bekräftandet av barnet och känslan av att höra till ett sammanhang stärker resiliensen. En passlig mängd av stress, utmaningar och motgångar hjälper barnet att bearbeta misslyckanden och besvikelser speciellt då barnet får stöd av en trygg vuxen. (Poijula, 2018, Naresh, Shreyance, 2019, Archdal, Kilderry, 2016)

Den småbarnspedagogiska verksamheten kan stöda barns resiliens genom att låta barn vara delaktiga och genom att låta barnen höra till ett sammanhang, till en grupp. (Sciaraffa, Zeanah, Zeanah, 2018) Barn i missbrukarfamiljer kan uppleva utanförskap. En otrygg uppväxt miljö kan orsaka att barnen isolerar sig och har svårt att få vänner (Velleman & Templeton, 2007). Därför kan man se delaktighet som en mycket viktig del av småbarnspedagogiken. Delaktighets tänket är viktigt också från den socialpedagogiska synvinkeln, att kunna påverka sin omvärld ger en känsla av att ha kontroll över situationer, något som barn i missbrukarfamiljer kanske inte alltid har möjlighet till i hemmiljön. Inklusionsteorin från socialpedagogiken kan enligt resultaten också förknippas med

utvecklandet av barns resiliens. För att kunna växa och utvecklas till sitt bästa jag behöver barnet en tillåtande miljö, där hen har möjlighet att vara sig själv, våga säga sin åsikt och bli accepterad. (Kurki, 2001, Molin, 2018) Delaktigheten utvecklar alltså barnens självkännet, självförtroende och sociala färdigheter.

Barn i missbrukarfamiljer kan dra nytta av småbarnspedagogiken där de kan vara i växelverkan med konsekventa, emotionellt tillgängliga vuxna. I daghemsmiljö får barnen också ta del av en ändamålsenlig och förutsägbar verksamhet. Verksamheten på daghemmen skall möta barnens individuella intressen och behov samt bjuda på passliga utmaningar, som kan ses som den positiva stress som bygger upp resiliensen. (Poijula, 2018) Det är alltså viktigt att den pedagogiska planen som görs upp för varje barn är väl igenomtänkt. För att kunna göra upp planen måste läraren inom småbarnspedagogik se och höra barnet, känna hur hen tänker, veta vad hen tycker om, diskutera med barnet och se barnet som en individ i gruppen.

Eftersom en del av barnen i missbrukarfamiljer aldrig blir ”hittade” kan det vara bra som lärare inom småbarnspedagogiken att veta att en hel del av verksamheten och vardagen på daghemmen stöder en positiv utveckling av barnens resiliens. Enligt de studier som jag läst kunde jag dra paralleller till att just det som kännetecknar den nordiska småbarnspedagogiken, *educare* (en helhet som omfattar vård, pedagogik och inläring), spelar en stor roll i utvecklingen av barns resiliens. Detta förutsätter dock att verksamheten ger rum för barnen att vara delaktiga och aktiva medlemmar i gruppen, att det finns trygga och konsekventa vuxna i gruppen och att verksamheten svarar på barnets intressen och behov. Personalbrist och eventuella vikarier kan göra det svårt för barn att hitta trygga vuxna i gruppen. Verksamheten blir också lidande om personalsituationen på daghemmet växlar mycket, även om verksamheten skulle vara grundligt planerade brister det om många i personalen är frånvarande.

Det är dock viktigt att komma ihåg att livet i en missbrukarfamilj inte alltid leder till stora utmaningar och tvärtom, barnet kan ha utmaningar utan att familjen har missbruksproblem. Enligt forskningen lider barnet alltid av föräldrarnas missbruk eftersom vardagen blir oförutsägbar och därför otrygg (Raitasalo, Holmila, Jääskeläinen, 2016) men en missbrukarfamilj kan också vara fungerande.

8.2 Metoddiskussion

Jag valde att göra en litteraturstudie för att se vad forskningen säger om barns resiliens och om hur den småbarnspedagogiska verksamheten kan stöda de barns resiliens som lever i familjer med missbruksproblematik. Jag kunde också ha valt att intervjua personal inom småbarnspedagogiken. Eftersom pedagogerna, enligt litteraturen har en hög tröskel att ta till tals eventuellt missbruk i familjen vilket kunde dra mattan under en studie med intervjuer. (Roine, M., 2009) Även stödandet av resiliensen visade sig vara ett diffust tema för pedagogerna. (Archdal, Kilderry, 2016) En litteraturstudie kändes därför som ett naturligt val.

Mina frågeställningar har levt lite under skrivandet eftersom jag märkte speciellt under sökprocessen att de ursprungliga forskningsfrågorna inte var tillräckligt tydliga

Jag har läst mycket om resiliens och om småbarnspedagogik och lärt mig mycket. Även om jag strävade till att koncentrera mig på småbarnspedagogiska verksamheten inom Norden hittade jag ganska lite forskning om den nordiska småbarnspedagogiska verksamhetens verkan på barns resiliens. Jag hade tänkt att detta skulle vara ett problem eftersom den nordiska småbarnspedagogiken är unik, men jag hade fel. Alla undersökningar som handlade om barns resiliens och småbarnspedagogik poängterade vikten av barnens delaktighet, emotionellt närvarande, trygga vuxna och ändamålsenligt verksamhet.

Sökprocessen blev tidsmässigt långt utdragen och jag upplevde det väldigt svårt att hitta vetenskapliga artiklar som passade in i mitt syfte. Det finns många artiklar om resiliens och barn men största delen av dem handlar om handikappade barn eller invandrabarn. De artiklar som valdes med är relativt färsk och det är bara en artikel som är från år 2009 alltså över tio år gammal. Mitt oorganiserade arbetssätt gynnade inte heller sökprocessen eftersom jag hade svårt att hålla reda på vilka artiklar jag hittat var.

Jag har analyserat mina artiklar med hjälp av innehållsanalys som var tidskrävande och svårt. Jag började med att läsa igenom artiklarna många gånger för att vara säker på att jag förstätt dem rätt. Sedan samlade jag artiklarna i en tabell för att göra deras syfte och

resultat synliga. Resultaten från artiklarna finns att läsa i kapitel 7 under två underrubriker.

I och med att jag inte hittade så många relevanta artiklar blev arbetet inte väldigt omfattande. Resultaten från de inkluderade artiklarna var dock ense, dels om definitionen på resiliens men också om småbarnspedagogikens eventuella positiva inverkan på resiliensen. Det poängterades i alla artiklar att småbarnspedagogiken skall uppfylla vissa kvalitetskrav för att gynna barnen.

8.3 Förslag till framtida forskning

Det skulle också ha varit intressant att läsa om den nordiska småbarnspedagogiken i denna kontext men jag hittade inga artiklar som forskade i småbarnspedagogik och resiliens i Norden. Det känns att jag bara lite skrapat ämnet på ytan. Pandemin som pågår och de sociala men som den orsakar kan ställa stora krav på den förbyggande verksamhet som småbarnspedagogiken kan erbjuda åt utsatta familjer. Jag skulle gärna se forskning om hur småbarnspedagogiken i Finland och Norden kan stöda barn i dessa familjer.

KÄLLOR

Alkohol ja huumeiden väärinkäyttö, 2018, tillgänglig: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00194, hämtad: 17.11.2019

Archdal, K., Kilderry, K., 2016, "*Supporting children's resilience: Early childhood educator understandings*", *Australasian Journal of Early Childhood*, vol.41, tillgänglig: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.arcada.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=95b9ec21-dac8-4ef6-82e1-c9119c1e2fc3%40pdc-v-sessmgr01>, hämtad: 8.2.2021

Barnskyddslag 417/2007, 2007, tillgänglig: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417#L5>, hämtad: 17.11.2019

Forsberg, C., Wengström, Y., 2015, *Att göra systematiska litteraturstudier. Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning* ", Natur och kultur samt författaren, Stockholm, s. 216

God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland, 2012, tillgänglig: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf, Forskningssetiska delegationen, hämtad: 22.11.2019

Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018, Utbildningsstyrelsen, Helsingfors, tillgänglig: <https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/grunderna-planen-smabarnspedagogik-2018>, hämtad: 3.11.2019

Hall, J., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., 2009, "*The role of pre-school quality in promoting resilience in the cognitive development of young children*", *Oxford review of education*, vol. 35, s331-352, tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/43982040_The_role_of_pre-school_quality_in_promoting_resilience_in_the_cognitive_development_of_young_children, hämtad: 30.12.2019

Herrman, H., Stewart, D.E., Diaz-Granados, N., Berger, E.L., Jackson, B., Yuen, T., 2011, "What is resilience?" 265 *The Canadian Journal of Psychiatry*, Vol 56, s.258–265 tillgänglig: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/070674371105600504>, hämtad: 16.11.2019

Holmila, M., Bardy, M., Kouvonen, P., 2008, *Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen*, *Yhteiskuntapolitiikka-YP 73* (2008): 4, s. 421-432 tillgänglig: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100218/holmila.pdf?sequence=I-&isAllowed=y>, hämtad: 22.10.2019

Hämäläinen, J., Kurki, L., 1997, *Sosiaalipedagogiikka*, WSOY, Borgå

Itäpuisto, M., 2005, *Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet, tillgänglig: <http://www.oppi.uef.fi/uku/vaitokset/vaitokset/2005/isbn951-27-0363-7.pdf>, hämtad 22.10.2019

Itäpuisto, M., 2006, *Alkoholitutkimuksen unohdetut*, *Yhteiskuntapolitiikka-YP 71* (2006): 3, s. 282-287, tillgänglig: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100178/063itapuisto.pdf?sequence=1>, hämtad: 23.10.2019

Jacobsen, D.I., 2012, *Förståelse, beskrivning och förklaring – introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, Lund, Studentlitteratur.

Johansson, K., Wirbing, P., 1999, *Riskbruk och Missbruk: alkohol – läkemedel – narkotika: uppmärksamma, motivera och behandla inom primärvård, socialtjänst och psykiatri*, Stockholm, NoK, 293s.

Joutsenniemi, K., Lipponen, K., 2015, "Resilienssi ja posttraumaattinen kasvu", *Suomen lääkärilehti* nr. 39, tillgänglig: <http://www.fimnet.fi/cl/laakari-lehti/pdf/2015/SLL392015-2515.pdf>, hämtad: 12.2.2021

Kaivosoja, S., 2010, ”*Lapsen kokemus vanhemman ongelmallisesta alkoholikäytöstä ja siltä suojaavista tekijöistä*” tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/24481/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201006222136.pdf>, hämtad: 16.11.2019

Kurki, L., 2001, ”*Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen*” i ”*Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*” red. Karila, K., Kinon, J., Virtanen, J., 2001, PS-kustannus, 252s.

Lagen om småbarnspedagogik 540/2018, tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2018/20180540>, hämtad: 30.12.2019

Lapsiasia, tillgänglig: <http://lapsiasia.fi/sv/lapsen-oikeudet/>, hämtad: 24.10.2019

Lasinen lapsuus, tillgänglig: <https://lasinenlapsuus.fi/tietoa/mita-lasinen-lapsuus>, hämtad: 6.11.2019

Lasten oikeuksien sopimus, tillgänglig: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>, hämtad 17.11.2019

Lundman, B., Hällgren Granheim, U., 2012, ”*Kvalitativ innehållsanalys*” i ”*Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvården*”, Granskär, M., Höglund-Nielsen, B., 2012, Studentlitteratur, Lund

En litteraturstudie, vad är det? 2016, tillgänglig: https://libguides.lub.lu.se/ld.php?content_id=31215431, hämtad 21.11.2019

Madsen, Bent. 2006, ”*Socialpedagogik. Integration och inklusion i det moderna samhället*”. Lund: Studentlitteratur. 301 s

Molin, M., 2018, *Framväxten av ett socialpedagogiskt delaktighetsbegrepp i Socialpedagogisk handling – i teori och praktik*, Molin, M., Bolin, A. (red), 2018, tillgänglig: <https://www.researchgate.net/publication/327622928>, hämtad: 1.2.2020

Mieli.fi tillgänglig: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/sairastuminen-voi-olla-kriisi/mita-resilienssi>, hämtad: 24.10.2019

Naresh N., Shreyance J., 2019, “*Resilience in childhood psychopathology: The changing paradigm.*” J. Indian Assoc. Child Adolesc. Ment. Health 2019 vol.15(1): s.1-12, tillgänglig: https://www.researchgate.net/profile/Naresh-Nebhinani/publication/330997551_Resilience_in_childhood_psychopathology_The_changing_paradigm/links/5df38fa8a6fdcc28371dbf35/Resilience-in-childhood-psychopathology-The-changing-paradigm.pdf hämtad: 13.1.2021

Orjasniemi, T., Kurvinen, A., 2017 *Häpeän päivät, pelon yöt – lapsuuden kokemuksia ongelmajuovista vanhemmista*, Janus vol.25: s.127–143, tillgänglig: <https://journal.fi/janus/article/view/56828> hämtad 23.10.2019

Poijula, S., 2020 ”*Resilienssi- muutosten kohtaamisen taito*”, Kirjapaja, s.266

Päihdelinkki, 2009, tillgänglig: <https://paihdelinkki.fi/sv/databank/informationssnuttar/alkohol/alkoholbruket-i-finland> hämtad: 24.10.2019

Raitasalo, K., Holmila, M., Jääskeläinen, M., 2016, ”*Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle*” i ”*Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi*” red. Holmila, M., Raitasalo, K., Tigerstedt, C., 2016, tillgänglig: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131418/URN_ISBN_978-952-302-738-1.pdf?sequence=1#page=84, hämtad: 27.2.2021

Roine, M., 2009, ”*Työkaluja lasten kohtaamiseen tarvitaan*” i ”*Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihdekäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä*” red. Roine, M., Ilva, M. och Takala, J., A-Klinikkasäätiö 2010, s.93

Santalahti, P., Petrelius, P., Lindberg, P., 2015, ”*Onnellisista lapsista terveiksi aikuisiksi: katsaus epidemiologiaan ja auttamiskeinoihin*”, tillgänglig: <https://www.julkari.fi/handle/10024/136759>, hämtad: 2.1.2020

Sciaraffa, M.A., Zeanah, P. D., Zeanah, C. H., 2018, “*Understanding and Promoting Resilience in the Context of Adverse Childhood Experiences*” *Early Childhood Education Journal*, tillgänglig: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.arcada.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=95b9ec21-dac8-4ef6-82e1-c9119c1e2fc3%40pdc-v-sessmgr01> hämtad: 8.2.2021

Siippanen, A., Repo, L., Metsämuurainen, L., Kurvinen, A., 2019, ”*Yhä useampi viisivuotias osallistuu varhaiskasvatukseen*”, tillgänglig: <https://blogi.karvi.fi/2019/03/07/yha-useampi-viisivuotias-osallistuu-varhaiskasvatukseen/>, hämtad 3.1.2020

Sosiaalipedagogiikka, 2019, Suomen sosiaalipedagoginen seura Ry, tillgänglig: <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/sosiaalipedagogiikka/>, hämtad: 3.11.2019

Tallberg Broman, I., Vallberg Roth A-C, Palla, L., Persson, S., 2015, ”*Förskola tidig intervention*”, Vetenskapsrådets rapporter, Stockholm, tillgänglig: http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/21887/VR1527Foerskola-tidig-intervention_web2.pdf?sequence=2&isAllowed=y, hämtad: 5.1.2020

Templeton, L., Velleman, R., 2007, *Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children*, *Advances in psychiatric treatment*, 13: 79–89, tillgänglig: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.603.9076&rep=rep1&type=pdf>, hämtad: 23.10.2019

Utvärdering av metoder i hälso- och sjukvården och insatser i socialtjänsten En handbok, 2017, tillgänglig: <https://www.sbu.se/contentassets/d12fd955318f4feab3709d7ebcc9a72b/sbushandbok.pdf>, hämtad: 21.11.20

BILAGA 1

Bilaga 1: Sökprocessen

Databas	Sökord	träffar	Valda
EBSCO (Academic Search Elite)	resilience or resiliency or resilient AND kindergarten or preschool or early childhood education	2492	4
Google Scholar	lapsen resilienssi	582	2
	lapsi AND päihteet	6450	1

BILAGA 2 Presentation av valda artiklar i studien

Författare	år	titel	syfte	metod	resultat
Sciaraffa, M.A., Zeanah, M.D., Zeanah, C.H.	2018	Understanding and Promoting Resilience in the Context of Adverse Childhood Experiences	Synliggöra vad litteraturen säger om hur pedagoger inom småbarnspedagogiken kan stöda utvecklandet av resiliens hos barn som utsatts för försummelse.	Litteraturöversikt	Inom småbarnspedagogiken kan barnets vardag tryggas med förutsägbara rutiner och vuxna som är trygga, emotionellt tillgängliga och konsekventa. Det är viktigt att pedagogerna känner barnen och deras individuella sätt att reagera på händelser, ger ord för känslor och hjälper barnet att hitta konstruktiva sätt att bearbeta känslor. Den småbarnspedagogiska verksamheten kan göra mycket gott för utvecklandet av resiliens genom att bjuda på en ändamålsenlig verksamhet med passliga utmaningar, genom att låta barnen vara delaktiga och känna sig värdefulla och aktiva medlemmar i gruppen.
Archdall, K., Kilderry, K.	2016	Supporting children's resilience: Early childhood educator understandings	Vad säger tidigare forskning om barns resiliens samt forskning i hur pedagoger inom småbarnspedagogiken uppfattar resiliens	litteraturöversikt och fallstudie (semistrukturerad intervju (3 pedagoger intervjuades) samt frågeformulär (19 pedagoger svarade))	Resiliens definierades som en dynamisk process för att nå positivt förhållandesätt vid motgångar. Forskningen säger att resiliensprocessen kan delas in i tre delar: <ol style="list-style-type: none"> 1) resiliens kan ses som en emotionell reaktion på svåra eller stressiga situationer 2) förmåga att inom rimlig tid lugna ner sig själv efter en svår situation 3) att kunna återhämta sig och fortsätta med vad som blev på hälft på grund av den svåra situationen. <p>Det är viktigt att stärka barns resiliens så att barn vid motgångar är förberedda och har verktyg för att klara av situationerna. För att få en bild över pedagogernas kunskap om resiliens genomfördes en halvstrukturerad intervju. Denna forskning gjordes i Australien, Melbourne där 19 pedagoger deltog i forskningen. Det visade sig att pedagogerna var medvetna om vad resiliens är och hur den byggs upp. Resiliensen ansågs vara en viktig del av barnets sociala och emotionella utveckling. Trots att pedagogerna insåg vikten av resiliens fanns</p>

					inget aktivt utvecklande av den i pedagogernas arbetssätt.
Joutsenniemi, K., Lipponen, K.	2015	Resilienssi ja posttraumaattien kasvu	Sammanfattning på vad litteraturen säger om resiliens och huruvida den är viktig för individen som upplever trauma	litteraturoversikt	En god självbild och förmåga till självreglering kan ses som resiliens. Resiliens är inte en medfödd egenskap. För att barn skall kunna utveckla resiliens krävs stöd från vuxna. Hur resiliensen utvecklas beror på växelverkan mellan framsteg och motgångar. Om denna process är positiv kan resiliensen skydda individen vid kris och stress. I artikeln talas också om posttraumatisk tillväxt som kan ske ifall individen efter svåra livsförhållanden, trauman och stress kan uppnå ett starkare jag. Resiliensforskningen har tidigare fokuserat starkt på barn i svåra förhållanden. Dessa forskningar konstateras att resiliensen byggs upp med hjälp av individens egenskaper och miljön.
Hall, J., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B	2009	The role of pre-school quality in promoting resilience in the cognitive development of young children	Undersökning i huruvida småbarnspedagogik kan stöda den kognitiva utvecklingen hos barn som lever i risk.	2857 barn inom småbarnspedagogiken samt 310 barn i hemvård deltog i undersökning där; 1. barnets kognitiva utveckling 2. familjeförhållanden 3 kvaliteten på daghemmets verksamhet undersöktes.	Barnens kognitiva utveckling mättes i 3 och 5 års ålder med hjälp av British Ability Scales som mäter både verbal och icke-verbal kompetens. Kvaliteten på den pedagogiska verksamheten mättes med tre instrument varav en mätte lärmiljön Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R), den andra, en utvidgad version av Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-E) mätte kvaliteten på läroplanen och den tredje Caregiver Interaction Scale mätte kvaliteten på personalens sätt att vara i växelverkan med barnen. Målet med undersökningen är att bevisa att småbarnspedagogik av hög kvalitet stöder den kognitiva utvecklingen av barn som lever i risk. I undersökningen nämndes 22 olika risker som delades in i

					två huvudkategorier: individuella risker och risker i familjen. Individuella riskfaktorer ansågs vara egenskaper hos barnet till exempel kön och låg födelsevikt medan risker i familjen kunde vara låg socioekonomisk status och familjens sammansättning. Resultaten från denna undersökning visade att barn i risk kan dra nytta av småbarnspedagogik av hög kvalitet. Utvecklandet av resiliens påverkas positivt av den kognitiva utvecklingen som dessa daghems verksamhet kan erbjuda.
Raitasalo, K., Holmila, M., Jääskeläinen, M.	2016	Vanhempien päihdeongel- mista aiheutuvat hai- tat lapselle	Hur påverkar missbruket fa- miljens barn och hurdana följder kan missbruket ha för barnet.	sammanställning av statistik och rapporter gällande barn i miss- brukarfamiljer	I rapporten kommer det fram att cirka 6% alltså 65-70 000 av alla minderåriga i Finland lever i familjer där en av eller båda föräldrarna har missbruksproblem. Dessa data är dock insamlad från vårdinstansernas (till exempel sjukhus, missbrukarvård eller socialtjänst) rapporter och innehåller då inte sådana familjer som inte kommit i kontakt med dessa instanser. Samtidigt är resultaten ganska pålitliga eftersom de grundar sig på vårdkontakter och inte familjernas upplevelser. Missbrukarproblematiken starkt förknippad med psykisk ohälsa samt lägre skolning eller ingen skolning efter grundskolan. Familjer med missbrukarproblematik hade oftare än andra familjer behov av inkomststöd. Missbruket i familjen påverkar barnens känsla av trygghet. Föräldrarnas missbruk kan orsaka brister i uppväxtmiljön. En otrygg hemmiljö kan orsaka där föräldrarna inte kan ta hand om barnet och svara på hans behov kan orsaka ett tillstånd av stress som i sin tur kan leda till psykiska symptom, beteendestörningar och somatiska sjukdomar. Barn i missbrukarfamiljer place- ras också omhändertats också oftare än barn i andra familjer. Statistiken visar tydligt att livet i missbrukarfamilj orsakar ett hot mot barnets hälsa och utveckling. Missbrukarproblematiken i familjerna är starkt förknippad med psykisk ohälsa, sociala problem och fattigdom. Dessa utmaningar

				<p>kan gå i arv från generation till generation även om samhället strävar till att bryta detta mönster med olika stödåtgärder. det är dock viktigt att komma ihåg att familjen kan vara en resurs för barnet trots missbruket. Familjer där missbruk förekommer kan vara fungerande och stöda barnets utveckling. Barnets egna coping strategier eller resiliens påverkar också utvecklingen. Resiliensen utvecklas i växelverkan med omgivningen; familjen, daghemmet och skolan. Ett öppet förhållningssätt och en god kommunikation mellan familjen och daghemmet, rådgivningen eller skolan kan ge en möjlighet till tidigt ingripande med ändamålsenliga stödåtgärder för barnet</p>
Naresh N., Shreyance J	2019	Resilience in childhood psychopathology: The changing paradigm	<p>Artikeln strävar till att förklara vad tidigare forskning säger om barns resiliens och vilka faktorer leder till utvecklandet och förstärkandet av resiliens i en psykopatologisk kontext.</p>	<p>litteraturstudie</p> <p>Resiliens beskrivs som återhämtningsförmåga i traumatiska eller stressiga situationer. Tidigare ansågs resiliens vara ett karaktärsdrag barn antingen har eller är utan. Dagens forskning påvisar dock att resiliens är en egenskap som kan utvecklas. Barns resiliens utvecklas med hjälp av tre byggstenar: trygghet, god självkänsla och kompetens. Barnets temperament, föräldraskapet, det kulturella arvet, stress och genetiska faktorer påverkar resiliensen. Både hemmet och skolor spelar en stor roll i utvecklandet av barns resiliens. I en trygg miljö i hemmet med närvarande och stötande föräldrar är det lättare för barnet att ta emot motgångar och besvikelser. I skolorna skall barnet ha en chans att försöka och misslyckas och lära sig av sina misslyckanden, ta ansvar, öva sina kompetenser och bli självständiga. I forskningen kring resiliens saknas ordentliga mätinstrument och metoder. Många faktorer som påverkar resiliensen är ännu okända. Det finns också ett stort behov av forskning i hur barns förmåga till delaktighet och problemlösningsförmågor samt stärkandet av sociala färdigheter och självkänsla får barnet att utveckla en kompetent, självsäker och empatisk självbild.</p>

Pojjula, S.	2018	Resilienssi Muutosten kohtaamisen taito	I boken finns sammanställt olika definitioner och forskning om resiliens. Barns och vuxnas resiliens, resiliens i sorg, samhällets resiliens beskrivs samt det som kan utveckla eller försvaga resiliensen.	litteraturstudie	För att barn skall lära sig hantera motgångar är det viktigt att barnet har åtminstone en vuxen som är närvarande, emotionellt tillgänglig och bryr sig om barnet. För att utveckla resiliens behöver barnet känna sig älskat. En tidig anknytning och möjlighet till växelverkan ger barnet verktyg till en positiv utveckling av sociala kunskaper. Resilienta barn och ungdomar har en stark tro på sig själv och sina coping strategier. De har en känsla av att vara delaktiga, kunna påverka och ha kontroll över situationer.
-------------	------	--	---	------------------	--

